

บริบทการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 กับบทบาทพระสงฆ์ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

THE LEARNING CONTEXT OF THE 21ST CENTURY AND THE ROLE OF BUDDHIST MONKS IN PROPAGATING BUDDHISM

นพขวัญ นาคนวน¹ พระมหากนิษฐ สิริปญโญ (อาจวิชัย)²

ปกรณกฤษ หวังกุ่ม³ และพระมหาวีรพล กตปุญโญ (ดวงก้อม)⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี^{1, 2,}

โรงเรียนบ้านช่องกลิ้งช่องกรุด³ วัดอรุณญิการาม⁴

Nopkwan Naknuan¹ Phra Maha Akanit Siripanyo (Achawichai)²

Pakonkrit Wangkum³ and Phramaha Weeraphon katapunno (Duangkorn)⁴

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhapanya Sri Dvaravati Sangha College^{1, 2,}

Chongklingsongkrod School³ Aranyikaram Temple⁴

E-mail: poideng28@gmail.com

(Received : October 26, 2025; Revised December 16, 2025; Accepted 29 December 29, 2025)

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งอธิบายบริบทการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 กับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงว่าโลกดิจิทัลได้เปลี่ยนรูปแบบการรับรู้ การสื่อสาร และพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้นับถืออย่างรวดเร็ว การอ้างคุณค่าพระธรรมจึงต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างแก่นสาระทางพุทธธรรมกับนวัตกรรมการเรียนรู้สมัยใหม่ ภายใต้กรอบพระธรรมวินัยและความร่วมมือของพุทธบริษัททั้ง 4 บทความสังเคราะห์บทเรียนเชิงประวัติศาสตร์ตั้งแต่ปฐมเทศนาถึงการสังคายนา ตลอดจนการขยายพระศาสนาสู่สุวรรณภูมิ เพื่อชี้ให้เห็นต้นแบบการสื่อสารที่กระชับ ชัดเจน มุ่งผลลัพธ์เชิงเปลี่ยนแปลง ควบคู่กับการรักษาความถูกต้องของเนื้อหาและวินัยสงฆ์

กรอบข้อเสนอประกอบด้วย 4 มิติหลักของบทบาทพระสงฆ์ในยุคใหม่ ได้แก่ (1) ผู้นำทางจิตวิญญาณและครูของสังคม และยกระดับการรู้เท่าทันสื่อ คุณธรรม และปัญญา (2) นักออกแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ แปลงหลักธรรมเป็นกิจกรรมสั้น กระชับ มีส่วนร่วม วัดผลได้ และตอบจิตผู้เรียน (3) นักสื่อสารสาธารณะ ใช้สื่อสังคม พอดแคสต์ โลฟสตรีม เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน และคอนเทนต์หลายภาษา เพื่อขยายการเข้าถึงโดยไม่กระทบแก่นธรรม และ (4) ผู้ประสานเครือข่าย สร้างเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนา การเชื่อมวัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย ชุมชน ภาคธุรกิจ และเครือข่ายนานาชาติ

ดังนั้นการยึดแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เป็นกลไกขับเคลื่อน โดยเปลี่ยนความรู้ฝังลึกให้เป็นคู่มือ สื่อการสอน และฐานข้อมูล กำหนดตัวชี้วัดผลลัพธ์ทั้งด้านพฤติกรรม สังคม และจิตใจ ดำเนินวงจรปรับปรุง และบ่มเพาะวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิต บทสรุปชี้ว่า ความสำเร็จของการเผย

แผ่นดินศตวรรษที่ 21 อยู่กับการบูรณาการธรรมะ + เทคโนโลยี ภายใต้พระธรรมวินัย โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ เชื่อมพุทธบริษัททั้ง 4 เพื่อประโยชน์สุขมหาชน

คำสำคัญ : การเรียนรู้ศตวรรษที่ 21, พระสงฆ์, การเผยแผ่พระพุทธศาสนา, พุทธบูรณาการ

Abstract

This article aims to explain the learning context of the 21st century together with the role of Buddhist monks in disseminating Buddhism. It is grounded in the fact that the digital world has rapidly transformed people's perception, communication, and learning behaviors. Preserving the value of the Dhamma therefore requires an integration of core Buddhist principles with modern learning innovations, under the framework of the monastic discipline and the collaboration of the four Buddhist communities. The article synthesizes historical lessons from the First Sermon to the Buddhist Councils, as well as the expansion of Buddhism into Suvarnabhumi, in order to highlight models of communication that are concise, clear, outcome-oriented, and transformative, while maintaining accuracy of content and adherence to the monastic code.

The proposed framework consists of four key dimensions of the role of monks in the modern era:

- (1) Spiritual leaders and teachers of society, who elevate media literacy, morality, and wisdom;
- (2) Designers of experiential learning, who transform Dhamma principles into short, concise, participatory, measurable activities that suit learners' dispositions;
- (3) Public communicators, who utilize social media, podcasts, livestreams, websites, applications, and multilingual content to expand accessibility without compromising the essence of the Dhamma; and
- (4) Network facilitators, who build Buddhist social networks connecting temples, schools, universities, communities, the business sector, and international partners.

Thus, adopting good practices serves as the driving mechanism—by transforming tacit knowledge into manuals, teaching materials, and databases; establishing indicators of behavioral, social, and mental outcomes; implementing continuous improvement cycles; and cultivating a culture of lifelong learning. The article concludes that the success of Buddhist dissemination in the 21st century lies in integrating Dhamma and technology under the monastic discipline, with monks serving as key leaders linking the four Buddhist communities for the welfare and happiness of the public.

Keywords : 21st Century Learning, Buddhist Monks, Propagation of Buddhism, Buddhist Integration

บทนำ

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงประเสริฐถึงเพียงนั้น ก็ทรงมอบความเป็นใหญ่ไว้ในหมู่สงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ คณะสงฆ์ทั้งหมดล้วนถูกกำหนดให้ต้องฝึกชีวิตและความเป็นอยู่ไว้กับคฤหัสถ์ ความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องได้รับการขับเคลื่อนโดยพุทธบริษัททั้ง 4 เพื่อให้การสืบสานพระธรรมคำสอนดำเนินไปอย่างมั่นคง ท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์และสังคมไร้พรมแดน ทั้งนี้ นับตั้งแต่เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ได้เสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี เพื่อทรงแสดงปฐมเทศนา คือ ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร แก่พระปัญจวัคคีย์ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 15) ซึ่งนับเป็นจุดเริ่มต้นแห่งการประกาศพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่และแผ่ขยายสู่โลกตราบเท้าทุกวันนี้

เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงธัมมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นปฐมเทศนาแก่พระปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี ครั้นจบพระธรรมเทศนา ดวงตาเห็นธรรมอันปราศจากอภิลมทินกัได้เกิดขึ้นแก่พระโกณฑัญญะ ทำให้ท่านบรรลुเป็นพระโสดาบัน และได้กราบทูลขออุปสมบทในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 8 ถือเป็นพระภิกษุรูปแรกในพระพุทธศาสนา วันนั้นเองจึงนับเป็นวันที่พระรัตนตรัยเกิดขึ้นครบถ้วนเป็นครั้งแรกในโลก ต่อมาพระพุทโธองค์ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาอื่น ๆ เพื่อโปรดพระปัญจวัคคีย์ที่เหลืออีก 4 รูป จนล้วนบรรลुเป็นพระอรหันต์ทั้งหมด หลังจากนั้น พระองค์ได้ทรงแสดงอนัตตลักขณสูตร อันเป็นหลักธรรมสำคัญว่าด้วยความไม่เที่ยงและไม่ใช่อัตน สงผลให้พระปัญจวัคคีย์บรรลุพระอรหันต์โดยพร้อมเพรียงกัน ต่อจากนั้น พระพุทโธองค์ได้เสด็จไปโปรดพระยสะและสหายอีก 54 ท่าน จนบรรลุพระอรหันต์ทั้งหมด รวมกับพระองค์แล้วมีพระอรหันต์ทั้งสิ้น 61 พระองค์ พระพุทธเจ้าจึงทรงมีพระดำริให้พระสาวกออกประกาศพระศาสนาเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนทั้งหลาย

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงประกาศพระศาสนาอยู่ 45 พรรษา ครั้นเมื่อพระชนมายุได้ 80 พรรษา ก็ทรงดับขันธปรินิพพาน หลังจากนั้น เหล่าพระสาวกได้ร่วมกันสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง แม้เวลาผ่านไปหนึ่งศตวรรษหลังพุทธปรินิพพาน พระศาสนาก็เริ่มแตกนิกายเป็นเถรวาทและมหายาน อย่างไรก็ตาม เมื่อใดที่พระศาสนาเกิดความคลาดเคลื่อนหรือมัวหมอง พระอรหันต์และสาวกผู้ทรงธรรมจะช่วยกันชำระสังคายนาพระธรรมวินัยให้ถูกต้องบริสุทธิ์ ซึ่งมีการทำสังคายนาสำคัญถึง 3 ครั้งในช่วงสามศตวรรษแรกแห่งพระพุทธศาสนา ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช พระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองสูงสุด แต่ก็เกิดปัญหาเดียรฉัตรยปลอมบวชปะปน พระโมคคัลลิตบุดติสเถระจึงได้ทำสังคายนาครั้งที่ 3 ประมาณ พ.ศ. 235 แล้วจัดตั้งพระสมณทูต 9 สายออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปทั่วทิศ รวมถึงคณะพระโสณะและพระอุตตระที่มายัง สุวรรณภูมิ หรือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ไทย พม่า ลาว กัมพูชา เวียดนาม และอินโดนีเซีย ทำให้ภูมิภาคนี้รับอิทธิพลพระพุทธศาสนามาแต่โบราณ ต่อมาในระหว่าง พ.ศ. 1300–1700 พระพุทธศาสนาในอินเดียเสื่อมลงจากการรุกรานของศาสนาอื่นและการทำลายวัดวาอารามโดยกองทัพมุสลิม จนสูญสิ้นจากแผ่นดินอินเดีย แต่ด้วยอานิสงส์จากการเผยแผ่ของพระเจ้าอโศก

มหาราช พระธรรมคำสอนยังดำรงอยู่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศใกล้เคียง (ดวงเดือน พันธุนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนิก, 2520: 46)

ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วใน ศตวรรษที่ 21 ที่เทคโนโลยีและความสะดวกสบายทางวัตถุเข้าครอบงำวิถีชีวิตของผู้คน จนอาจทำให้เกิดการละเลยด้านจิตใจและจริยธรรม การดำรงรักษาพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและยั่งยืนจึงเป็นภารกิจสำคัญที่ต้องอาศัยการผนึกกำลังของพุทธบริษัททั้ง 4 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์ อันเป็นกำลังหลักในการเผยแผ่ จะต้องปรับบทบาทให้สอดคล้องกับ บริบทการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ด้วยการ ฟ้นฟู สืบสาน และประยุกต์หลักพุทธธรรม นำคำสอนมาปรับใช้ให้เข้ากับสภาพสังคมและวัฒนธรรมสมัยใหม่ ใช้เทคโนโลยีในการเผยแผ่ นำเครื่องมือและวิธีการสื่อสารสมัยใหม่มาใช้เพื่อเข้าถึงผู้คนในวงกว้าง และการพัฒนาทั้งปัญญาและจิตใจ ทำให้พระธรรมคำสอนยังคงคุณค่าและเป็นประโยชน์ในการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์ และประยุกต์หลักพุทธธรรมให้สอดคล้องกับสภาพสังคม วัฒนธรรม และเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อให้พระธรรมคำสอนคงคุณค่าในการพัฒนามนุษย์ทั้งทางปัญญาและจิตใจ

บทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเป็นการเตรียมประชาชนให้มีคุณภาพ โดยการจัดการศึกษาของชาตินั้นจะต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพราะการจัดการศึกษาต้องตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของแต่ละ

บทบาทของพระสงฆ์ในครั้งพุทธกาล

พระสงฆ์ในอดีตได้แสดงบทบาทในการแนะนำ สั่งสอน และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง รู้จักฝึกจิต ฝึกปัญญา และประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม พร้อมทั้งอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข จึงกล่าวได้ว่า “พระสงฆ์ในอดีตทำหน้าที่เป็นครูของสังคมและเป็นผู้นำทางด้านภูมิปัญญาของสังคม”

นับตั้งแต่สมัยพุทธกาล ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้พระอนุตรสัมมาสัมโพธิญาณ เมื่อวันเพ็ญเดือนวิสาขะ ก่อนพุทธศักราช 45 ปี การอุบัติขึ้นของพระพุทธองค์ได้รับการยกย่องว่าเป็นการอุบัติขึ้นของเอกบุรุษผู้หาผู้ใดเปรียบมิได้ในโลก เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นได้ยากในโลก และเป็นการอุบัติขึ้นเพื่อประโยชน์ แก่กุล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

บุคคลผู้เป็นเอก คือ พระตถาคต อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เมื่อพระองค์เกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อแก้ทุกข์แก่คนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์ เพื่อแก้ทุกข์ และเพื่อสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย (อง.เอกก. (ไทย) 20/170/22)

พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงประเสริฐถึงเพียงนั้น ก็ทรงมอบความยิ่งใหญ่ไว้ในหมู่สงฆ์ในการทำสังฆกรรมต่าง ๆ อย่างไรก็ดีตามคณะสงฆ์ทั้งหมดล้วนถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิตและความเป็นอยู่ไว้กับคฤหัสถ์ เริ่มตั้งแต่อาหารซึ่งต้องดำรงชีพด้วยการบิณฑบาต คืออาหารที่คฤหัสถ์ถวาย ตลอดจนถึงปัจจัย

4 อื่น ๆ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ก็ล้วนได้รับจากคฤหัสถ์ทั้งสิ้น เมื่อพิจารณาในด้านคุณธรรม พระสงฆ์ย่อมมีหน้าที่ตอบแทนคุณของคฤหัสถ์ด้วยการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ โดยอาศัยเมตตาและกรุณาเป็นพื้นฐาน ผ่านการสั่งสอนธรรม การให้คำแนะนำในการดำเนินชีวิต และการเป็นแบบอย่างแห่งความดีงามทางจริยธรรมแก่สังคม (พระราชวรมุนี (ป. อ. ปยุตโต), 2527: 197)

พระพุทธเจ้ายังแสดงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ที่ควรปฏิบัติต่อคฤหัสถ์ 6 ประการ คือ

1. ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว
2. ให้ตั้งอยู่ในความดี
3. อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจอันงาม
4. ให้ได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง
5. ทำสิ่งที่เคยฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง และ
6. บอกทางแห่งความสุขความเจริญ (สวรค์) (ที.ปา. (ไทย) 11/272/207)

บทบาทของพระสงฆ์นั้นมิได้เกิดขึ้นเพียงจากการได้รับสถานภาพทางสมมุติ แต่มีรากฐานจากการบรรลุนิพพานตามลำดับขั้น ได้แก่ พระโสดาบัน สกทาคามี อนาคามี และอรหัตต์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่ตั้งอยู่บนปัจจัยภายใน คือ ทิณฺณิ หรือ ญาณทัศนะ ที่หลุดพ้นจากกิเลสในแต่ละระดับ ควบคู่กับการเกิดขึ้นของจิตสำนึกแห่งความสังวรระวังตน ส่งผลให้มี ศีล อันเกิดจากความรู้อย่าง มีใช้จาก ปัญญาภายนอก แม้ในช่วงแรกที่พระพุทธเจ้ายังมิได้ทรงตั้งพระวินัย บทบาทของพระสงฆ์ก็ย่อมดำรงอยู่ได้ด้วยปัจจัยภายในเหล่านี้

โดยสรุป แม้บทบาทของพระสงฆ์จะเริ่มต้นจากปัจจัยภายใน แต่การดำรงอยู่และพัฒนาอย่างมั่นคงของพระสงฆ์จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะบทบาทของชาวบ้านที่มีส่วนเกื้อหนุน ให้พระสงฆ์สามารถดำรงตนเป็นเนืองนิตย์ และปฏิบัติหน้าที่เพื่อประโยชน์สุขของสังคมทั้งปวง ผ่าน บทบาทหลักทั้ง 6 ประการที่ได้กล่าวไว้แล้ว

พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต) กล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์หรือสถาบันสงฆ์ในสมัยพุทธกาลนั้น พระพุทธเจ้าทรงดูแลด้วยพระองค์เอง ทรงอยู่ในฐานะประมุข และทรงให้ความสำคัญอย่างเสมอภาคในการบัญญัติสิกขาบทต่าง ๆ พระองค์จะทรงกระทำกิจกรรมทางศาสนาร่วมกับสงฆ์ (สังฆกรรม) ด้วยตนเอง และการดำเนินสังฆกรรมต่าง ๆ ต้องได้รับเสียงเอกฉันท์จากคณะสงฆ์จึงจะสามารถดำเนินต่อไปได้ สิ่งนี้ทำให้พระพุทธศาสนาเผยแผ่ไปอย่างรวดเร็ว

สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงทิ้งไว้เป็นมรดกสู่ปัจจุบัน คือ พระธรรมวินัย ซึ่งเป็นหลักในการที่สถาบันสงฆ์จะใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้กับชาวโลก และจะเป็นสิ่งที่กำหนดบทบาทหรือจุดยืนในด้านความสัมพันธ์ระหว่างสงฆ์กับสังคมชาวโลก ทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ตามหลักพระพุทธศาสนา ได้กำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

- 1) ความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับสังคมสงฆ์

หมายถึงความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเอง ซึ่งเห็นได้ชัดเจนจากบทบัญญัติต่าง ๆ ในพระวินัย เช่น การอยู่ร่วมกันเป็นวัด การกำหนดเขตสีมาอุโบสถ การบวระณา การกรณากฐิน รวมถึง พุทธบัญญัติที่กำหนดให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่าสังฆกรรม เช่น การอุปสมบท การระงับ อธิกรณ์ และข้อกำหนดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เช่น การเคารพกันตามลำดับอาวุโส เป็นต้น

2) ความสัมพันธ์ในสังคมส่วนรวม ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์

พระสงฆ์ถูกกำหนดให้ดำรงชีวิตโดยอาศัยคฤหัสถ์ เริ่มตั้งแต่อาหารซึ่งพระสงฆ์ดำรงชีวิตอยู่ ด้วยการบิณฑบาต คืออาหารที่คฤหัสถ์ถวาย ตลอดจนถึงปัจจัย 4 อื่น ๆ ความเป็นอยู่ของพระสงฆ์จึง ผูกพันกับคฤหัสถ์อย่างแน่นแฟ้น เป็นข้อบังคับอยู่ในตัวที่ทำให้พระสงฆ์ต้องอยู่ร่วมกับและเกื้อกูลแก่ สังคมของคฤหัสถ์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2540: 194-195)

บทบาทของพระสงฆ์หลังพุทธกาลเปลี่ยนแปลงไปจากยุคพุทธกาล หากพิจารณา บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1) บทบาทหลัก หรือบทบาทโดยตรงของพระสงฆ์

คือการเป็นผู้นำชุมชนในทางจิตใจ เสริมสร้างศีลธรรมและสติปัญญาที่ถูกต้องแก่ชุมชน ซึ่ง ถือเป็นบทบาทสำคัญยิ่ง เป็นรากฐานของความเจริญและความสุขที่แท้จริงของสังคม

2) บทบาทรอง

ในบางกรณี พระสงฆ์อาจมีบทบาทอื่นที่จำเป็นและเหมาะสม เช่น ในฐานะผู้ได้รับแรง ศรัทธาจากชาวบ้าน พระสงฆ์อาจแนะนำประชาชนในท้องถิ่นให้เห็นแนวทางในการพัฒนาด้านวัตถุที่ เหมาะสม เป็นผู้ประสานให้ชาวบ้านรวมตัวกันในการพัฒนาชุมชน หรือให้วัดเป็นสถานที่สำหรับการ รวมกลุ่มทำกิจกรรม เป็นต้น (พระครูสิริสุตานุยุต (สมาน จันทรสี), 2559: 14)

พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ว่า โดยประเพณีนั้น พระสงฆ์ไม่ได้ทำ หน้าที่เพียงสอนธรรมเท่านั้น หากยังมีบทบาทในทางโลกอีกด้วย เช่น การสอนวิชาชีพ ขุดบ่อน้ำ สร้าง สะพาน และเป็นผู้ไกล่เกลี่ยระงับความขัดแย้งในหมู่บ้าน เป็นต้น วัดจึงไม่ใช่เพียงสถานที่อบรมสั่งสอน ศีลธรรมจรรยาและประกอบพิธีกรรมเท่านั้น (พระไพศาล วิสาโล, 2546: 91)

รุ่ง แก้วแดง กล่าวว่า พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาจิตใจของคนในสังคมให้อยู่ใน ทำนองคลองธรรมมากขึ้น โดยการปลูกฝังศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมอันดีแก่ประชาชน จากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งมาเป็นเวลานาน อีกทั้งยังเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไปด้วย (รุ่ง แก้วแดง, 2545: ข)

บทบาทของพระสงฆ์เป็นหัวใจสำคัญในการธำรงพระพุทธศาสนาและเป็นเสาหลักทาง ปัญญาและจริยธรรมของสังคมมาตั้งแต่พุทธกาล โดยพระสงฆ์ในอดีตทำหน้าที่เป็น “ครูของสังคมและ ผู้นำทางด้านภูมิปัญญา” มีภารกิจหลักในการแนะนำ สั่งสอนธรรม ฝึกจิต และเป็นแบบอย่างแห่งความดี งาม เพื่อให้คฤหัสถ์อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและพ้นทุกข์ ซึ่งเป็นการตอบแทนคุณแก่คฤหัสถ์ผู้ถวายปัจจัยสี่ บทบาทนี้ถูกกำหนดเป็นหน้าที่ 6 ประการ คือ ห้ามทำชั่ว ให้ตั้งในความดี อนุเคราะห์ด้วยน้ำใจ ให้ได้ฟัง

และทำสิ่งที่ฟังแล้วให้แจ่มแจ้ง และบอกทางแห่งความสุขความเจริญ แม้ว่ารากฐานของบพบาทจะมาจาก ทัศนคติ ภายใน แต่การดำรงอยู่ของสงฆ์ต้องอาศัยการเกื้อหนุนจากชาวบ้าน สังคมสงฆ์ดำรงอยู่ด้วยพระ ธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงมอบไว้เป็นมรดก หลังพุทธกาล บพบาทของพระสงฆ์ได้ขยายตัว แบ่งเป็น บพบาทหลักโดยตรง คือการเป็นผู้นำทางจิตใจและศีลธรรม และ บพบาทรอง คือการใช้ศรัทธาในการ เป็นผู้ประสานงานและแนะนำการพัฒนาชุมชนด้านวัตถุ เช่น การสอนวิชาชีพ การสร้างสาธารณูปโภค และการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ทำให้วัดเป็นมากกว่าศูนย์กลางพิธีกรรมแต่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา ทั้งปวง

แนวคิดปรัชญาทางการศึกษา

การศึกษาเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ซึ่งเป็นการเตรียมประชาชนให้มีคุณภาพ โดยการจัดการศึกษาของชาตินั้น จะต้องมีความสอดคล้องกับนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพราะการจัดการศึกษา ต้องตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของแต่ละสังคม ฉะนั้นการจัดการศึกษาที่แตกต่างกันต้องตอบตาม วัตถุประสงค์ของสังคมและสถานการณ์ทางสังคมในแต่ละยุคสมัย ปรัชญาการศึกษา จึงเป็นสิ่งสำคัญ ในการกำหนดแนวทางในการพัฒนาประเทศ เพราะเป็นพื้นฐานของความรู้ความเชื่อพื้นฐานที่ใช้เป็น หลักการ และแนวคิดในการกำเนิดการจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและตามความต้องการ ของบริบท สังคม ชุมชน (ณพัฐธิกา ปิติเลิศศิริกุล และจร ประสงค์สุข, 2566: 512)

การศึกษา คือ การสร้างคนให้มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะพื้นฐานที่จำเป็น มี ลักษณะนิสัยจิตใจที่ดีงาม ช่วยเป็นคนเจริญงอกงามทั้งทางปัญญา จิตใจ ร่างกาย และสังคม การศึกษา จึงจำเป็นมากของชีวิต นอกเหนือจากความจำเป็นในปัจจัยทั้ง 4 คือ ด้านที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค การศึกษาจึงเป็นปัจจัยที่ 5 ของชีวิต เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดของชีวิต ในโลกที่มีกระแสความเปลี่ยนแปลงทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างรวดเร็ว และส่งผล กระทบให้วิถีชีวิตต้องเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาที่ช่วยให้ทุกคนมีชีวิตที่ดี มีความสุข จะต้องมียุคสมัยที่สำคัญ ดังนี้

1) เป็นการศึกษาที่ให้ความรู้ และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นอย่างเพียงพอ เช่น ความรู้ และ ทักษะทางด้านภาษา การคิดคำนวณ ความเข้าใจหลักการทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เป็นต้น จึงจะเพียงพอกับความต้องการและความจำเป็นที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น

2) การศึกษาทำให้คนฉลาด มีเหตุผล คิดเป็น แก้ปัญหาเป็น และรู้จักวิธีแสวงหา ความรู้เพื่อพัฒนาตนเอง และการงานอาชีพ

3) การศึกษาต้องสร้างนิสัยที่ดีงาม ให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน โดยเฉพาะนิสัยรักการ เรียนรู้ และนิสัยอื่นๆ เช่น ความเป็นคนซื่อสัตย์ ขยัน อดทน รับผิดชอบ

4) การศึกษาต้องสร้างความองคมนตรีทางร่างกาย มีสุขภาพพลามย์ที่ดี รู้จักรักษาตน ให้ แข็งแรง ปลอดภัยจากโรคภัยไข้เจ็บและสารพิษ

5) การศึกษาต้องทำให้ผู้เรียนไม่เห็นแก่ตัว เห็นประโยชน์ส่วนรวมมาก่อน และให้ความร่วมมือกับผู้อื่นในสังคม อยู่ร่วมกับผู้อื่นต้องช่วยเหลือผู้อื่น ช่วยสร้างสังคมที่สงบสุข รักษาสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน

6) การศึกษาต้องทำให้คนมีทักษะการทำงานอาชีพที่เพียงพอกับการเข้าสู่การทำงาน อาชีพ รู้จักการประกอบอาชีพ และรู้จักพัฒนาการงานอาชีพ

ทั้ง 6 ประการเป็นพื้นฐานทางการศึกษาที่คนจะต้องได้รับรู้อย่างทั่วถึงทุกคน ถ้าทุกคนได้รับอย่างครบถ้วนเพียงพอ จะทำให้เกิดทักษะและลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์

แนวคิดปรัชญาทางการศึกษาในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ให้เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต มีความสามารถคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์ และปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ยุคดิจิทัล โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและใช้การบูรณาการความรู้กับคุณธรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสำคัญ ในบริบทนี้ พระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและครูแห่งสังคม มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ผ่านการใช้สื่อเทคโนโลยี และวิธีการสอนที่สร้างแรงบันดาลใจ ส่งเสริมการคิดเชิงพุทธ (Buddhist Critical Thinking) และคุณธรรมจริยธรรมควบคู่กับปัญญา การเผยแผ่ธรรมในยุคใหม่ไม่ใช่แค่การถ่ายทอดคำสอนเท่านั้น แต่จะต้องมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน เพื่อสร้างสังคมแห่งปัญญาและสันติสุขตามแนวทางพระพุทธศาสนา

ความหมายของแนวคิดปรัชญาการศึกษา

“ปรัชญา” เป็นศัพท์บัญญัติของพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปพงศ์ประพันธ์ มาจากรากศัพท์สันสกฤตว่า ชญา แปลว่า รู้ เข้าใจ เติมอุปสรรค พร เป็น ปรัชญา แปลว่า ความปรารถนาหรือความรอบรู้ ซึ่งภาษาอังกฤษใช้ว่า “philosophy” มาจากรากศัพท์ภาษากรีก ว่า “philosophia” จากคำว่า “philos” แปลว่า “ผู้รัก” “sophia” แปลว่า “ความรู้” ฉะนั้น ถ้าแปลโดยรูปศัพท์จะหมายความว่า “ผู้รักในความรู้”

ปรัชญา หมายถึง วิชาสาขาหนึ่งซึ่งว่าด้วยแนวความคิดที่เกี่ยวกับความจริงของโลกและชีวิต เป็นวิชาที่ว่าด้วยความปรารถนาหรือความรอบรู้ เป็นวิชาที่ว่าด้วยความรักในความรู้ และการแสวงหาความรู้ เมื่อแสวงหาแล้วก็จะพบความจริงที่เรียกว่า สัจธรรม (พิชญาภา ยินยาว, 2557: 1-2)

หลักการของแนวคิดปรัชญาการศึกษา

1. ปรัชญาการศึกษาสารัตถนิยม (essentialism) เน้นเนื้อหาสาระและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมของสังคมที่ได้รับการยอมรับและปฏิบัติกันจนเป็นส่วนหนึ่งของแนวทางการดำเนินชีวิตในสังคม (พิชญาภา ยินยาว, 2557: 15) โดยมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้

- 1) เพื่อถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรมไปสู่ชนรุ่นหลัง มิให้สูญหายหรือถูกทำลายไป
- 2) เพื่อให้ศึกษาเนื้อหาสาระอันได้จากมรดกทางวัฒนธรรม
- 3) เพื่อศึกษาในเรื่องของความเชื่อ ทศนคติ และค่านิยมของสังคมในอดีต

- 4) เพื่อฝึกฝนให้ผู้เรียนมีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาเล่าเรียนและการทำงาน
- 5) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางปัญญา
- 6) เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนมีระเบียบวินัยในตนเอง และรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่น

2. ปรัชญาการศึกษาานิรันตรนิยม (perennialism) จุดมุ่งหมายอยู่ที่การสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์อย่างแท้จริง ปลุกฝังความเชื่อและค่านิยมที่ดีแก่ผู้เรียน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนมีเหตุผล รู้จักและเข้าใจตนเอง และเห็นว่าการศึกษาคือการส่งเสริมการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ ถ้าสติปัญญาได้รับการขัดเกลาและพัฒนาอย่างดีพอ มนุษย์ก็จะทำอะไรได้อย่างมีประสิทธิภาพเสมอ การศึกษานิรันตรนิยมกล่าวจุดมุ่งหมายไว้ ดังนี้

1) มุ่งให้ผู้เรียนรู้จักและทำความเข้าใจกับตนเองให้มากที่สุด โดยเฉพาะในเรื่องเหตุผลและสติปัญญา

2) มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาสติปัญญาและเหตุผลในตัวมนุษย์ให้ดีขึ้น สูงขึ้นเพื่อเป็นคนที่มีสมบูรณ์

3. ปรัชญาการศึกษาพัฒนาการนิยม (progressivism) คือการศึกษาจะต้องพัฒนาเด็กทุกๆ ด้านไม่เฉพาะสติปัญญาเท่านั้น จะต้องพร้อมที่จะไปอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ปรับตัวได้ กระบวนการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญพอๆ กับเนื้อหา เรื่องของปัจจุบันมีความสำคัญกว่าอดีต หรืออนาคต การศึกษาจะต้องพัฒนา ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ควบคู่กันไป ความสนใจ ความถนัด และลักษณะพิเศษของผู้เรียน ควรได้รับความสนใจและได้รับการส่งเสริม รวมถึงส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยทั้งในและนอกห้องเรียน และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง และสังคม เพื่อปรับตัวเข้ากับสังคมได้อย่างมีความสุข ผู้เรียนต้องรู้จักแก้ปัญหาได้

4. ปรัชญาการศึกษาปฏิรูปนิยม (reconstructionism) การศึกษาแนวนี้เห็นว่า สังคมมีปัญหาทั้งในด้านของเศรษฐกิจ การเมือง ศิลปวัฒนธรรม ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก จึงต้องการการแก้ปัญหา และสร้างค่านิยมและแบบแผนของสังคมขึ้นใหม่ การศึกษาต้องมีบทบาทสำคัญจุดมุ่งหมาย คือการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อปรับปรุง พัฒนาและสร้างสรรค์สังคมใหม่ที่ดีและเหมาะสมกว่าขึ้นมาให้ได้ ดังจะกล่าวได้คือ

- 1) การศึกษาจะต้องช่วยแก้ปัญหาของสังคมที่เป็นอยู่
- 2) การศึกษาต้องเป็นไปเพื่อส่งเสริมและพัฒนาสังคมโดยตรง
- 3) การศึกษาจะต้องมุ่งสร้างระเบียบใหม่ของสังคมจากพื้นฐานเดิมที่มีอยู่
- 4) การสร้างระเบียบใหม่ต้องอยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตย
- 5) การศึกษาจะต้องให้เด็กเห็นความสำคัญของสังคมคู่ไปกับตนเอง

5. ปรัชญาการศึกษาอัตถิภาวนิยม (existentialism) เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพในการเป็นตัวของตัวเองตลอดเวลา มนุษย์มีความเป็นอิสระ มีเสรีภาพในการเลือก ในการกระทำ มนุษย์ตัดสินใจด้วยตนเอง เลือกด้วยตนเอง และรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

ความจริงคือการดำรงอยู่ของชีวิตถือว่า ความรู้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นแก่แต่ละบุคคล ความรู้ไม่ใช่ผลบันปลายที่เราประสงค์ และก็ไม่ใช่มรรคอันจำจะต้องเรียนรู้เพื่อเตรียมตัวไปเผชิญกับชีวิตจริง หากความรู้เป็นมรรควิธีจะให้แต่ละคนเจริญเติบโต

6. พุทธปรัชญา พุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ และได้หล่อหลอมเป็นวิถีชีวิต จึงเป็นปรัชญาการศึกษาที่มีพื้นฐานอยู่บนความเป็นไทย ฉะนั้น พุทธปรัชญาการศึกษา คือ การพัฒนาเพื่อให้ความงอกเงยของผู้เรียนลดน้อยลงและหมดไปในที่สุด และให้อยู่ในสังคมอย่างเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขในโลกปัจจุบันและอนาคต ผู้รู้ที่สนับสนุนพุทธปรัชญา เช่น ศ.ดร.สาโรช บัวศรี พุทธทาสภิกขุ พระเทพเวที พระราชวรมุนี สุลักษณ์ ศิวรักษ์ และเอกวิทย์ ณ ถลาง เป็นต้น

จากหลักการของแนวคิดปรัชญาการศึกษาทั้ง 6 แนว ได้แก่ สารัตถนิยม นิรันตรนิยม พิพัฒนาการนิยม ปฏิรูปนิยม อัตถิภาวนิยม และพุทธปรัชญา ต่างสะท้อนให้เห็นว่าการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้เข้าถึงความจริงและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคม โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการเรียนรู้ที่เน้นทักษะแห่งศตวรรษใหม่ เช่น การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการเรียนรู้ตลอดชีวิต แนวคิดทางปรัชญาการศึกษาจึงต้องถูกนำมาประยุกต์ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว สำหรับพระสงฆ์ในฐานะผู้นำทางจิตวิญญาณและผู้เผยแผ่พระธรรม จำเป็นต้องเข้าใจปรัชญาการศึกษาเหล่านี้ เพื่อนำมาใช้ในการสื่อสาร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพในโลกยุคดิจิทัล พระสงฆ์สามารถประยุกต์พุทธปรัชญาเป็นแนวทางหลัก ควบคู่กับหลักการของปรัชญาอื่น ๆ เพื่อสร้างการเรียนรู้เชิงพุทธที่เปิดโอกาสให้ผู้คนรู้จักตนเอง พัฒนาปัญญา และสร้างสังคมแห่งสันติสุขในศตวรรษที่ 21

การเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 กับบทบาทพระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน

ปัจจุบันกระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้ก้าวเข้าสู่ยุคแห่งการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี สังคม และรูปแบบการสื่อสาร การเผยแผ่พระธรรมคำสอนจึงจำเป็นต้องมีการปรับกระบวนการให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในยุคดิจิทัล เพื่อให้การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนามีความร่วมสมัยและเข้าถึงได้อย่างกว้างขวาง

Best Practice

ภาพที่ 1 Best Practice

ที่มา: <https://ks.rmuts.ac.th/th/bestpractice>

ในปัจจุบัน มีโครงการและกิจกรรมการเผยแผ่จำนวนมากที่สามารถถือเป็น “Best Practice” ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคใหม่ เพราะไม่เพียงมุ่งเนื้อหาทางธรรม แต่ให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ การทำงานร่วมกัน การตัดสินใจเป็นกลุ่ม การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ และการแก้ปัญหาอย่างมีสติ โดยมุ่งให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าถึงสาระธรรมได้ในระยะเวลาอันสั้น แต่เกิดผล การดำเนินงานเช่นนี้สื่อถึงแนวคิดการเผยแผ่เชิงปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับจริตของผู้เรียนในยุคปัจจุบัน มารู้จักแนวปฏิบัติที่ดี : Best Practice ดังนี้

แนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) คือ วิธีการหรือขั้นตอนการปฏิบัติที่นำพาองค์กรไปสู่ความสำเร็จหรือความเป็นเลิศตามเป้าหมาย โดยเป็นที่ยอมรับในวงวิชาการ/วิชาชีพ และมีหลักฐานความสำเร็จชัดเจน ซึ่งต้องมีการบันทึกเป็นเอกสารและเผยแพร่เพื่อให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ได้

แหล่งกำเนิดของ Best Practice มาจาก 3 ปัจจัยหลัก

ปัจจัยตัวบุคคล เกิดจากการเรียนรู้ ความริเริ่มสร้างสรรค์ การแก้ปัญหาที่ดี และการได้รับข้อเสนอแนะจากผู้บริหาร/เพื่อนร่วมงาน ซึ่งนำไปสู่การสร้างวิธีการใหม่หรือดีกว่าเดิม

ปัจจัยอุปสรรค เกิดจากความกดดันหรือสิ่งกีดขวางการทำงานที่กระตุ้นให้เกิดการแสวงหากระบวนการหรือแนวทางใหม่ๆ ในการแก้ไขปัญหาและเอาชนะอุปสรรค

ปัจจัยแรงบันดาลใจ เกิดจากความต้องการพัฒนาหรือค้นหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อสร้างแรงบันดาลใจและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้ดีกว่าเดิม (รู้จักแนวปฏิบัติที่ดี : Best Practice, ออนไลน์)

การจัดการความรู้ที่สำคัญคือการเปลี่ยน Best Practice ที่ เป็นความรู้ในตัวบุคคล (Tacit Knowledge) ให้กลายเป็น ความรู้ที่ปรากฏแจ้ง หรือเอกสาร (Explicit Knowledge) เช่น คู่มือหรือรายงาน เพื่อป้องกันปัญหาเมื่อบุคลากรลาออกหรือโยกย้าย ทำให้พนักงานใหม่สามารถเข้าถึงและใช้ความรู้เพื่อต่อยอดงานได้ทันที ซึ่งเป็น วงจรการพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ที่ผู้บริหารระดับสูงให้ความสำคัญ

พระพุทธศาสนาจึงควรพัฒนารูปแบบการเผยแผ่ให้ตอบสนองต่อบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยอาศัยเทคโนโลยีและสื่อดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญในการสื่อสาร เช่น การจัดปาฐกถาธรรมออนไลน์ การเผยแผ่ธรรมะผ่านสื่อสังคมออนไลน์ การจัดรายการสนทนาธรรมผ่านเฟซบุ๊ก ยูทูบ หรือแพลตฟอร์มอื่น ๆ การสร้างแอปพลิเคชันธรรมะ และการเผยแพร่คำสอนผ่านระบบพอดแคสต์ เพื่อให้ผู้คนสามารถเข้าถึงธรรมะได้ทุกที่ทุกเวลาเพียงมีอุปกรณ์เชื่อมต่ออินเทอร์เน็ต เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต หรือโทรศัพท์มือถือ

นอกจากการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์ยังควรมุ่งสร้างเครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนา (Buddhist Social Network) ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างพุทธบริษัททั่วโลก โดยไม่กระทบต่อหลักธรรมคำสอนดั้งเดิม แต่กลับเป็นการเสริมพลังให้พระพุทธศาสนาเข้าถึงใจผู้คนได้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น ผู้รับสารสามารถเลือกรับฟังธรรมะตามเวลาและความสะดวกของตนเอง

รวมทั้งสามารถซักถามข้อสงสัยผ่านช่องทางออนไลน์ หรือศึกษาพระธรรมเพิ่มเติมจากเว็บไซต์พระพุทธรูปที่มีหลายภาษา เพื่อรองรับผู้สนใจจากนานาชาติ

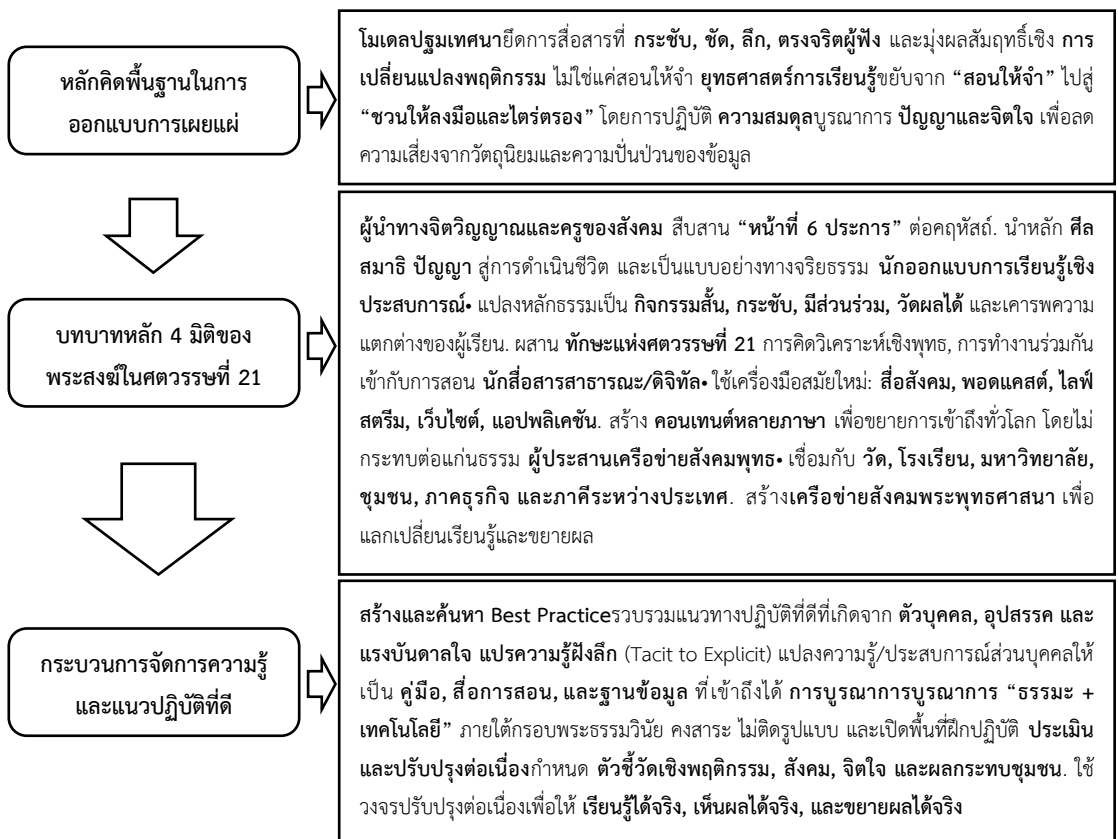
กล่าวโดยสรุป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในศตวรรษที่ 21 นอกการสืบทอดคำสอนในรูปแบบดั้งเดิมเท่านั้น แต่คือการ “บูรณาการธรรมะกับเทคโนโลยี” เพื่อสร้างการเรียนรู้เชิงจิตวิญญาณที่เข้าถึงได้จริงในโลกยุคดิจิทัล โดยคงรักษาแก่นแท้แห่งธรรมไว้ พร้อมเปิดกว้างให้พระพุทธศาสนาเป็นแสงนำทางแห่งสติ ปัญญา และความสงบสุขของมวลมนุษยชาติในทุกกาลสมัย

สรุป

สรุปบริบทการเรียนรู้ศตวรรษที่ 21 กับบทบาทพระสงฆ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา” ความยั่งยืนของพระพุทธศาสนาต้องอาศัยพุทธบริษัททั้ง 4 ร่วมขับเคลื่อน โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนกลางของการสื่อสาร การจัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างทางจริยธรรม บทเรียนเชิงประวัติศาสตร์ตั้งแต่ปฐมเทศนา “อัมมจักกัปปวัตตนสูตร” จนถึง “อนัตตลักขณสูตร” ชี้ให้เห็นโมเดลการสื่อสารที่กระชับ ชัดลึก ตรงใจผู้ฟัง และมุ่งผลสัมฤทธิ์เชิงเปลี่ยนแปลง นั่นคือการเข้าใจธรรมและปรับพฤติกรรมได้จริง ตัวแบบนี้ควรถูกยกเป็นหลักคิดในการออกแบบการเผยแผ่ยุคดิจิทัล

บทบาทหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทศตวรรษที่ 21

ภาพที่ 2 บทบาทหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในบริบทศตวรรษที่ 21

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคของเทคโนโลยี เครือข่าย และข้อมูล ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ต้องการ เนื้อหาที่เข้มข้น กระชับ ปฏิบัติได้จริง และเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา ยุทธศาสตร์การเผยแผ่จึงต้องขยับจาก “สอนให้จำ” ไปสู่ “ชวนให้ลงมือและไตร่ตรอง” โดยยึดทักษะแห่งศตวรรษใหม่ ได้แก่ การคิดวิเคราะห์ เชิงพุทธ การสื่อสารอย่างมีเมตตาปัญญา การทำงานร่วมกัน การใช้เทคโนโลยีอย่างรู้เท่าทัน และการ เรียนรู้ตลอดชีวิต ควบคู่การปลูกฝังคุณธรรมเพื่อคงสมดุลระหว่างปัญญาและจิตใจ ลดความเสี่ยงจากวัตถุนิยมและความปั่นป่วนของข้อมูล

บทบาทพระสงฆ์ในบริบทนี้ประกอบด้วย 4 มิติหลัก ได้แก่ (1) ผู้นำทางจิตวิญญาณและครู ของสังคม สืบสาน “หน้าที่ 6 ประการ” ต่อคฤหัสถ์และนำศีล สมาธิ ปัญญา สู่การดำเนินชีวิต (2) นัก ออกแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ แปลงหลักธรรมเป็นกิจกรรมสั้น กระชับ มีส่วนร่วม วัดผลได้ และ เคารพความแตกต่างของผู้เรียน (3) นักสื่อสารสาธารณะ ใช้สื่อสังคม พอดแคสต์ โลกีสตรีม เว็บไซต์ แอปพลิเคชัน และคอนเทนต์หลายภาษา ขยายการเข้าถึงโดยไม่กระทบแก่นธรรม และ (4) ผู้ประสาน

เครือข่าย สร้าง “เครือข่ายสังคมพระพุทธศาสนา” เชื่อมวัด โรงเรียน มหาวิทยาลัย ชุมชน ภาคธุรกิจ และภาคระหว่างประเทศ เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และขยายผลอย่างยั่งยืน

ด้าน “แนวปฏิบัติที่ดี” ควรยึด Best Practice ที่เกิดจากปัจจัยตัวบุคคล อุปสรรค และแรงบันดาลใจ แปรความรู้ฝังลึกให้เป็นคู่มือ สื่อการสอน และฐานข้อมูล ใช้วงจรปรับปรุงต่อเนื่อง กำหนดตัวชี้วัดทั้งเชิงพฤติกรรม สังคม จิตใจ และผลกระทบชุมชน เพื่อให้เรียนรู้ได้จริง เห็นผลได้จริง และขยายผลได้จริง

ท้ายที่สุด ความสำเร็จของการเผยแผ่ในศตวรรษที่ 21 อยู่กับการบูรณาการ “ธรรมะ + เทคโนโลยี” ภายใต้กรอบพระธรรมวินัย คงสาระ ไม่ติดรูปแบบ เปิดพื้นที่ฝึกปฏิบัติ และเชื่อมพุทธบริษัททั้ง 4 โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำ เพื่อประโยชน์สุขของมหาชนและความยั่งยืนของพระพุทธศาสนา

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). ปรัชญาการศึกษา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://www.moe.go.th> [24 พฤศจิกายน 2568].

ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจจนึก. (2520). จริยธรรมของเยาวชนไทย. กรุงเทพมหานคร : รายงานการวิจัย ฉบับที่ 21 สถาบันวิจัยพุทธธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

นาวาตรีสมพงษ์ สันติสุขวันต์. (2550). การศึกษาวิเคราะห์ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในสมัยทวารวดี. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณพัฐธิกา บิดเลิศศิริกุล และ จร ประสงค์สุข. (2566). “ปรัชญาและแนวคิดทางการศึกษา”. วารสารรัชต์ภาคย์, ปีที่ 17, ฉบับที่ 52 (พฤษภาคม – มิถุนายน 2566): หน้า 512.

พิชญาภา ยืนยาว. (2557). “บริบทและแนวคิดการจัดการศึกษาไทย”. พิมพ์ครั้งที่ 2. นครปฐม : กลุ่มวิชาพื้นฐานการศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.

พระครูสิริสุตานุยุต (สมาน จนฺทสี). (2559). “บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชนตำบลอุโมงค์ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน”. วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2559): หน้า 14.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2540). ภาวะผู้นำความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระราชวรมนี (ป. อ. ปยุตฺโต). (2527). สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.

- พระไพศาล วิสาโล. (2546). พุทธศาสนาไทยในอนาคต: แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, เล่มที่ 4 พระวินัยปิฎก มหาวรรค ภาค 1. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ยวาทะลาล เนห์รู. (2537). พบถิ่นอินเดียน้อย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม บริษัท เคล็ดไทย จำกัด.
- รุ่ง แก้วแดง. (2545). รูปแบบและกระบวนการจัดการศึกษาและการเผยแผ่ศาสนาธรรม: กรณีศึกษา 9 วัด สกศ. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รู้จักแนวปฏิบัติที่ดี : Best Practice. (2568). มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลศรีวิชัย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://ks.rmutsv.ac.th/th/bestpractice> [9 ตุลาคม 2568].
- สมภพ โชติปัญญา. (2546). ธรรมบรรยาย วิสาขะรำลึก ธรรมิกถาก่อนฟ้าสนธยา. [ซีดี-รอม]. สกลนคร : วัดนิพเพชพลาราม. แผ่นที่ 1 (เวลาที่ 23.51 – 25.31).
- สิริวัฒน์ คำวันสา. (2534). ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2538). ศิลปะในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล. (2553). ทรงนิพนธ์ พระปฐมเจดีย์ (ฉบับแก้ไขใหม่). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์.